

Az iskolaválasztás problémái

Az elmúlt időszakban a beiratkozások ürügyén sokat foglalkoztak az újságokban, a szakfolyóiratokban és a legkülönbözőbb fórumokon a magyar szülők iskolaválasztásának kérdéseivel. Az elmúlt években – feltehetően politikai okokból – ilyen nyíltan és ilyen intenzitással nem folyt meggyőző munka a szülők körében, azzal a céllal, hogy elsős gyermeküket magyar iskolába írassák. Számos igen figyelemre méltó érvet sorakoztattak fel a nyilatkozó szakemberek, művészek, tudósok és közemberek az anyanyelven történő oktatás vitathatatlan előnyeiről. E kérdést mi is felvettük az 1991–93-ban lezajlott vizsgálataink során. Annyiban azonban eltértünk a kérdéskört vizsgáló más szerzőktől (Lásd pl. Lampl Zs. tanulmányát: Nemzedékekre kiható döntés címen a Katedra 1998. szeptemberi számában IV. évf. 1. sz. 10–11. o.) és más nyilatkozóktól, hogy mi a pedagógusokat kérdeztük, illetve kértük meg, hogy fejtsek ki véleményüket a magyar szülők miért (milyen indítékból, okból) adják szlovák iskolába gyermeküket. Kérdésünkkel tehát azokat céloztuk meg, akiket a szülői döntések következményei igen érzékenyen, mondhatni létüket fenyegetően érintenek. Ezért feltételeztük, hogy kifejtik majd véleményüket a vizsgált jelenségről, s felsorolják majd azokat az okokat, indítékokat, amelyek véleményük szerint a szülőket döntésükben leggyakrabban befolyásolják.

Válaszaikból 29 tartalmában többé-kevésbé elkülöníthető változatot igyekeztünk kiemelni (Lásd az 1. sz. táblázathoz fűzött megjegyzést!). Az eredmények igényesebb elemzésére és értékelésére a számunkra hozzáférhetetlen számítógépes programok hiányában nem volt módunk.

Miért adják a magyar szülők szlovák iskolába gyermeküket?

A kérdésre adott válaszok gyakorisága és egy-egy ok, tényező elhelyezése a négyes fokú skálán

	I. hely	II. hely	III. hely	IV. hely
1	1074	6	1	0
2	103	51	1	0
3	89	45	3	0
4	39	47	4	1
5	35	41	7	2
6	32	57	11	0
7	22	41	15	3
8	10	8	6	2
9	3	7	4	0
10	6	5	5	1
11	18	22	5	0
12	6	15	3	2
13	4	14	1	0
14	56	63	8	3
15	12	13	8	0
16	15	20	4	4
17	15	14	7	1
18	6	6	5	1
19	2	8	4	1
20	2	1	0	0
21	7	17	4	0
22	2	2	0	0
23	2	6	0	1
24	41	37	3	1
25	2	2	3	0
26	7	9	0	0
27	6	7	0	0
28	1	1	0	0
29	1	3	0	0

1. sz. táblázat

Megjegyzés az 1. sz. táblázathoz:

A táblázatban az iskolaválasztást befolyásoló tényezők, okok az alábbiak voltak: E tényezőket a válaszok elemzése után próbáltuk tömören megfogalmazni: 1. A gyermekek érvényesülésének reménye az oka a szlovák iskola kiválasztásának. 2. Rokoni, esetleg munkahelyi ráhatás (kényszerítés) következtében választ iskolát. 3. Tudatlanságból, tájékozatlanságból – gyenge a magyar felvilágosító munka. 4. Hiányzik a szülőkből a nemzeti öntudat nagyfokú a közömbösség e téren. 5. Az adott objektív körülmények hatása – nincs helyben magyar iskola. 6. Szervilista beállítottság, karrierizmus, kiszámítottság. 7. A szülőt megfélemezgetik munkahelyén, fél az elbocsátástól, s félti gyermekét a káros következményektől. 8. Erőteljes propaganda a többségi nemzet részéről. 9. Bátoratlan, gyenge a magyar ellenpropaganda. 10. Hiányos meggyőző munka a pedagógusok részéről. 11. Magyar felsőfokú intézmény hiánya. 12. A szülők beszűkölttsége, tudatos felretájékoztatása. 13. A szlovák szlovák iskolába jártak, ezért adják oda gyermeküket is. 14. Kifejezetten a szl. nyelv elsajátítása miatt adja szl. iskolába gyermekét. 15. A magyar iskola alacsony színvonalra elriasztja a szülőket. 16. A szülők nincsenek tisztában az anyanyelven folyó oktatás jelentőségével. 17. A szülő kényszerhelyzetben van, mert kevés a magyar szakközépiskola. 18. Nem hisznek a magyar jövőben. 19. Alibizmusból, szervilizmusból választ iskolát. 20. Vegyes házasság következtében választja a szl. iskolát. 21. Kényelemből választja a közeli szl. iskolát. 22. A magyar iskolában sok a roma gyerek, akik miatt nincs biztosítva a színvonalas oktatás. 23. A válaszadó nem tájékozott a problémában, nem tud érdemleges választ adni. 24. A szlovák iskola könnyebb, több a kedvezmény, a pozitív motiváció, sikerélmény. 25. A szülő abban bízik, hogy a szl. iskola után jobban tud gyermeke alkalmazkodni a körülményekhez. 26. Szlovák óvodába járt a gyerek, a szülő ezért ilyen iskolát is választ. 27. Azokat a szülőket kell megkérdezni, akik szívesenlik a nemzetiségiüket. 28. Szlovák iskolákat alapítanak, a magyar iskolákat leépítik. 29. Csak szlovák óvodákat nyitnak.

Az eredmények szerint a pedagógusok több mint kétharmada (1074) szerint a szülők döntése mögött gyermekük érvényesülésének elősegítése húzódik meg. (Lásd az 1. sz. táblázat első sorát!) A válaszolók jelentős része ezt a véleményét a mindennapi tapasztalatokra hivatkozva igen gyakran kiegészítette azzal a megjegyzéssel, hogy a szülők nem eléggé megalapozottan döntenek, tájékoztatlanok abban, hogy a szlovák iskola elvégzése önmagában egyáltalán nem biztosítja a gyermek érvényesülését. Hangsúlyozottan kiemelték válaszaikban, hogy sem az iskola, sem a nyelv ismerete még nem jelent biztos karriert.

További helyen leggyakrabban a rokoni és a negatív munkahelyi ráhatások (103–50–1–0 az itt felsorolt adatok – számok – az adott ok vagy okok elhelyezésének gyakoriságát jelzik a négyfokú skálán) olykor megfélemlítés szerepelnek a pedagógusok válaszaiban, mint az iskolaválasztást eldöntő tényező. Mint látjuk, a megkérdezettek annyira fontosnak tartják ezt a tényezőt, hogy 50-en a második helyre is ezt a tényezőt teszik.

A pedagógusok viszonylag gyakran említik válaszaikban okként a szülők tájékozatlanságát (89–46–3–0) az anyanyelven történő oktatás-képzés előnyeiről, s ennek okát a gyenge felvilágosító munkában látják. A válaszokból kiderül, hogy annál intenzívebb volt a múltban és a vizsgálatok idején is a többségi nemzet részéről megnyilvánuló propaganda. Ebbe különösen vehemesen kapcsolódtak be a kulturális fölérendeltség téveszméjétől vezérelt nagymultú kulturális szervezet Matica Slovenska tagjai, akik gyakran pedagógusok voltak. Mivel könnyen befolyásolható szülők mindig voltak, különösen a peremterületeken élő erősen vegyes lakosság körében, ezért ez a propaganda jelentős eredményeket tudott és tud ma is felmutatni.

Ezt látták és tapasztalták a pedagógusok is, akik a negyedik helyen az iskolaválasztást eldöntő okként említették meg (39–47–4–1) a nemzeti öntudat hiányát, és az e téren megnyilvánuló érthetetlen közömbösséget. Ezek idézik elő, hogy a vegyeslakosságú járásokban a szlovák iskolák diákjai-nak jelentős százalékát a magyar gyerekek teszik ki.

Az iskolaválasztást azonban objektív tényezők is befolyásolják. Vannak esetek, amikor a szülő az adott körülmények kényszerítő hatására választja gyermeke számára a szlovák iskolát. Nincs helyben magyar iskola, ezért gyermekének szlovák iskolába kell járnia. Az ilyen körülmények egyre gyakrabban fordulnak elő, különösen az olyan foglalkozású szülők esetében, akik életfeltételeiket és érvényesülésüket csak olyan helyen tudják biztosítani, ahol az anyanyelven folyó oktatás feltételeik nincsenek meg. Az ilyen családok beolvadása, kényszerű felszívódása a többségi nemzetbe szinte elkerülhetetlen, ezért ezzel számolni kell. Ilyen véleményen vannak azok a pedagógusok, akik a következő arányban (35–41–7–2) magyarázták meg és fogadták el az iskolaválasztás okaként e kényszerítő körülményeket.

Az iskolaválasztás okaként azonban kevésbé lehet elfogadni az olyan „adott objektív” körülményeket, amikor a pedagógusok szerint a szülők iskolaválasztását a szervilista beállítottság, a

karrierizmus és a kiszámítottság dönti el (32–57–11–0) még olyan esetben is, amikor van választási lehetőségük a magyar és a szlovák iskola között. A valóság az, hogy ilyen szülőkkel is találkozunk nemcsak a kisebbségben élő csoportokban, hanem a vegyesen lakott falvakban és városokban is, sőt még a túlnyomó többségű magyar településeken is.

Figyelemre méltó a pedagógusok által a hetedik helyre sorolt ok, ami miatt a szülők eldöntik gyermekük számára, hogy milyen iskolába fognak járni. Ez az ok a félelem, melyet gyakran a munkahelyeken gerjesztenek egyesek, hogy az elbocsátás kilátásba helyezésével, különösen a kevésbé tájékozott szülők esetében, szlovák iskolába kényszerítsék a magyar gyerekeket. Az ilyen szülők féltik gyermeküket, hogy hátrányt szenvednek a társadalomban, ha magyar iskolába járatják őket. Az ilyen okból született döntést a megkérdezett pedagógusok közül 22-en teszik az első, 41-en a másodikra, 15-en a harmadikra és 3-an a negyedik helyre. Szerintünk elég kedvezőtlen állapotokról tanúskodnak ezek a számok.

Hasonlóképpen figyelmet érdemelnek azok az adatok is (56–63–8–3), melyek szerint a szülő a nyelv tökéletes elsajátítása miatt adja gyermekét szlovák iskolába. A helyezéseket kifejező számok szerint elég sok szülő tartja a szlovák iskolát a nyelvi képzés legfontosabb intézményének.

A pedagógusok válaszai között elég szép számmal találkozunk az iskolaválasztás olyan indoklásával, mely ugyan nem tűnik hihetetlennek, de jellemzőnek sem lehet elfogadni. A válaszolók egy része szerint (41–37–3–1) a szülők azért adják gyermeküket szlovák iskolába, mert ott mindent megtesznek a pedagógusok annak érdekében, hogy a gyerekeket megtartsák az iskola falai között. Enyhébben ítélik meg teljesítményeiket, nem büntetik őket, és számos lehetőséget biztosítanak számukra ahhoz, hogy minél gyakrabban legyen részük sikerélményben. Az ilyen bánásmód, a jelek szerint, igencsak tetszik mind a szülőknek, mind a gyermekeknek.

Az eddig említett okokon kívül válaszaikban a pedagógusok még sok figyelemre méltó, az iskolaválasztást eldöntő vagy legalábbis befolyásoló tényezőt említettek. Ide lehetne sorolni például azt a tényt is, ami miatt a magyar szülő szlovák iskolába adja gyermekét, hogy szerint nincs (vagy csak igen szerény választási lehetőséget biztosító) középfokú és felsőfokú képzettséget adó magyar intézmény, s ez több szülő számára igen jelentős hiányt jelent, mondják a pedagógusok (18–22–5–0).

Vannak olyan szülők is, akik (6–6–5–1) nem hisznek a magyar kisebbség jövőjében, s ez hat rájuk az iskola kiválasztásakor. Mások szerint a szülők egy része (2–8–4–1) a szlovák iskolát alibizmusból vagy túlzott szervilizmusból választja ki gyermeke számára. Meglepően kevésnek tartjuk a vegyesházasság miatt előtérbe helyezett szlovák iskola látogatását (2–1–0–0). Ez valószínű azzal magyarázható, hogy többen egybevonták a családi befolyásolást a munkahelyen érvényesített befolyásolással (103–51–1–0), amikor a közvetlen döntés meghozásakor valójában a feleség vagy a férj hatása érvényesült.

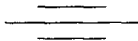
Szerepelnek még a válaszok között olyanok is, amelyekben a pedagógusok a szülők kényelméről beszélnek (7–17–4–0), amikor az iskolát kiválasztják gyermekük számára. A közeli szlovák iskola számukra jobban megfelel, mint a távolabb eső, kellemetlenségekkel járó, utazással elérhető magyar iskola.

Más szülők pedig azért választják a szlovák iskolát gyermeküknek, mondják a megkérdezett pedagógusok, mert ők maguk is szlovák iskolába jártak, s a folytonosságot nem akarják megszakítani (4–14–1–0). Vannak olyan szülők is, akiknél az játszik döntő szerepet az iskola kiválasztásában, hogy milyen óvodába járt gyermekük. Előfordul az is, hogy akkor is szlovák iskolába íratják gyermeküket, ha egyébként ők otthon rendszeresen magyarul beszélnek (7–9–0–0). Néhány pedagógus szerint a magyar iskolához való bizalmatlanság oka az, hogy ezekbe az iskolákba sok roma gyerek jár, akik miatt nem tudnak megfelelő színvonalat biztosítani a pedagógusok (2–2–0–0). Ezért a szülők inkább szlovák iskolába adják gyermeküket.

A vizsgálat során azt tapasztaltuk, hogy a megkérdezettek nagy többsége valamilyen módon választott feltett kérdésünkre, s kifejtette véleményét a vizsgált jelenségről. Csak néhányan voltak olyanok, akik a kérdésben való tájékoztatlanúságukra hivatkozva nem adtak érdemleges választ (2–6–

0–1), illetve akik azt tanácsolták nekünk, hogy kérdezzük meg inkább a szülőket (6–7–0–0). Két esetben pedig azt válaszolták, hogy a magyar iskolában tanító pedagógusok is szlovák iskolába adják gyermeküket. Miért csodálkozunk hát a tájékozatlan szülőkön?

Elmondhatjuk, hogy a kérdés élénken foglalkoztatja a magyar iskolák pedagógusait, és van is megalapozott véleményük az őket közvetlenül érintő szülői döntésekről. A vizsgálatba bevont pedagógusok egy része, egyfajta beletörődést is kifejez válaszaiban, amikor tömören, kommentálás nélkül közlik, hogy a szülőknél az iskolaválasztás egyetlen oka a gyermek jövőjének biztosítása. Gyakran azonban keserűen, szinte panaszként utalnak a szülők indokolatlan behódolására, túlzott szervilizmusára, karrierista beállítottságára, megdöbbentő tájékozatlanságára és közömbösségére az anyanyelv megőrzését illetően. Előfordulnak olyan válaszok is, igaz alacsony számban (6–5–5–1), amelyekben a megkérdezett pedagógusok saját magukat hibáztatták az erélytelen, színvonalon aluli meggyőző munka miatt, amelyet a szülők között a vizsgálat idején kifejtettek. Szinte naponta meggyőződhetünk arról, hogy e téren jelentős változásra került sor. A médiákban kiváló szakemberek, politikusok, művészek, egyszerű emberek fejtik ki véleményüket az anyanyelvi oktatás megvédéséről, folytonosságának biztosításáról, amíg nem lesz késő. Remélhetőleg, hogy az igen figyelemre méltó okos érvek nem maradnak hatás nélkül a szülők között, s az elsősők száma a korábbi évekhez viszonyítva majd emelkedni fog.

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA

főiskolai tanár, főigazgató-helyettes

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola

Debrecen

A tanulók elképzelései az iskoláról

Vizsgálatot végeztünk öt város 7200 általános iskolás tanulójával, s azokra a kérdésekre kerestük a választ, mit várnak a tanulók az iskolától, hogyan tegyék hatásosabbá az iskolát. A válaszadók 68%-a leány, 32%-a fiú, legtöbbször – 57% – több mint 600 fős iskolába, 31% 300-600 fős, 12% kevesebb mint 300 fős iskolába jár.

A vizsgálat eredményei arra irányították a figyelmet, hogy az élet az iskolai falain kívül egyre összetettebb, bonyolultabb, és a tanulók tudni akarnak róla. A kérdőívre adott válaszokból elsőként kitűnik, hogy olyan osztályokat szeretnének, amelyek személyiséget, ügyességet, jártasságot fejlesztenek, s olyan tanfolyamokat indítanának, ahol hallanak a szexuális felvilágosításról, a leány terhességekről, az AIDS-ről, arról, ha befejezték tanulmányaikat; hogyan éljenek, hogyan vásároljanak, vagy ha munkát keresnek, milyen módon viselkedjenek. *„Szükség lenne olyan csoportokra, ahol arról beszélgetnénk, mit tegyünk, ha egy vállalat fizetéseképtelen, hogyan rendezzük adóinkat, hogyan tervezzük az életünket biztonságosan?”* (14 éves) *„Az iskolának olyannak kell lenni, ahol felkészülünk az életre, szükségünk lesz megtanulni, hogyan dolgozzunk, hogyan kell egészségesnek maradni, s hogyan vigyázzunk magunkra.”* (13 éves)

A tanulók szívesen vállalják tanáraiktól és társaiktól az őszinte bírálatot, a megmérettetést is várják. Örömmel végeznek önálló feladatokat, megbízatásokat. Érdeklődéssel kutatják, figyelik a hajléktalanság okait, és keresnek különböző megoldási formákat.

Feltűnik a családok instabilitása is a tanulói válaszokban. Szívesen vennék, ha iskolából hazatérve a mama várná őket, s estére az apa is hazatérne, a családdal együtt lenne. A családokban tapasztalható válás, alkohol, munkanélküliség növeli az instabilitás hatását, sok problémát felvet, s ezek ellensúlyozását az iskolától várják a tanulók.